

MÉG NÉHÁNY NAP ÉS
 VISSZAVONHATATLANUL
 BEKÖSZÖNT
 A 21. SZÁZAD.
 MIT GONDOL
 A BÚCSÚZÓ KORRÓL
 AZ AZ EMBER, AKI
 A SZÁZAD UTOLSÓ
 ÉVTIZEDÉBEN MINDEN
 FELMÉRÉS SZERINT
 AZ ORSZÁG
 LEGNÉPSZERŰBB
 KÖZSZEREPLŐJE VOLT.
 S AKI HIÁBA TÖLTÖTTE BE
 A LEGNAGYOBB KÖZJOGI
 MÉLTÓSÁGOT, HA ÚGY
 ADÓDIK, INGUJJBAN
 SZALAD KI VENDÉGEI ELÉ
 A KAPUBA.
GÖNCZ ÁRPÁD LEHET ÍRÓ,
 MŰFORDÍTÓ VAGY ÉPPEN
 KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK,
 MINDIG, MINDEN
 KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT
 MEGMARAD TERMÉSZETES,
 KÖZVETLEN EMBERNEK

A SZÓ EREJE

Elragadó kedvességgel fogad bennünket. Amikor megjegyzem, hogy hideg van, hogy miért ingujban jön elibénk, azt válaszolja: ilyen rövid idő alatt nem lehet megfázni. Tizenkét évvel ezelőtt találkoztunk először, az akkori interjú a Bécsi úton lévő lakásban készült. Most a meghitt új lakásban könyveket, lemezeket, kedves tárgyakat nézegetünk. *Göncz Árpád* az étkezőt mutatja: karácsonykor összejön a család, huszonketten lesznek.

- *Keveseknek adatik meg, hogy egy ország életét tevékenyen befolyásolhatják. Hogyan látja a század utolsó tíz évében a saját szerepét?*

- Mióta nem vagyok elnök, és egyre kapom a kitüntéseket, egyre nehezebb lelkiismerettel veszem át ezeket, mert nemigen tudom megfogalmazni, mit befolyásoltam én az ország életén. Az elnöki ha-

táskör - hatalmi vonatkozásban - rendkívül korlátozott. A világon mindenütt, ahol nincs elnöki alkotmány. Az első négy évben, mint-hogy a magyar alkotmány elég bizonytalanul fogalmazott, látszólag nagyobb jogköröm volt, s akkor - mondjuk - próbálgattam még a hatásköröm esetleges határait. Utána a „törvényhozók” kemény munkával annyit faragtak le belőle, amennyit csak bírtak. Ezek után nehéz arról beszélni, hogy az ország életét ilyen vagy olyan mértékben befolyásoltam. Ha valamivel mégis, akkor csak a szavaimmal. Tekintve, hogy én a szavak világából léptem át a politika világába, bár tetteleg olykor-olykor beleártottam magam - ellenállási mozgalom, '56 meg miegymás -, hajlamos vagyok azt hinni, hogy a szónak az életben általában elég nagy a jelentősége. Ha össze kéne foglalnom, amit tettem, akkor azt mondanám, hogy szavakkal próbáltam az országot terelgetni, a közérzetét befolyásolni. Ha ennek a hatása maradandó vagy érezhető, akkor örülök neki, de ezt határozott cselekvésnek, kockázatvállalásnak, politikai aktusnak tekinteni nagyon nehéz. Lehet, az elnöki tisztség a szavaimnak valami olyan hatóerőt adott, hogy

Göncz Árpád, az író-ember szavát, elnöki mivoltában meghallják és meghallgassák. Hogy ez az én érdemem, vagy a hivatalomé, azt nem tudnám megmondani.

- *Milyennek látja a huszadik századot?*

- Ocsmány, ronda évszázadnak tekintem. Számunkra ez az évszázad nagyobb megrázkódtatást jelentett talán még a török kornál is. Ocsmánynak tartom, mert a két vi-

**GALAMBOS
 ÁGNES
 INTERJÚJA**

lágháború, mely Európából indult ki, az egész világ életébe mélyen belerondított. Nem hiszem, hogy ez olyasmi, amivel büszkélkedhetünk. A veszteségbecslések – országoként – milliós nagyságrendűek. S ha az elveszett életekhez hozzászámítom az erkölcsi értékvesztést, amit a holokauszt, az etnikai tisztogatások sora eredményezett, nem hiszem, hogy Európában akadna egyetlen nép, egyetlen ország, amelyik életén ne ejtett volna maradandó és mély sebeket ez a század.

– *Visszatekintve az elmúlt évtizedekre, van olyan döntése vagy cselekedete, amit szeretne meg nem történné tenni?*

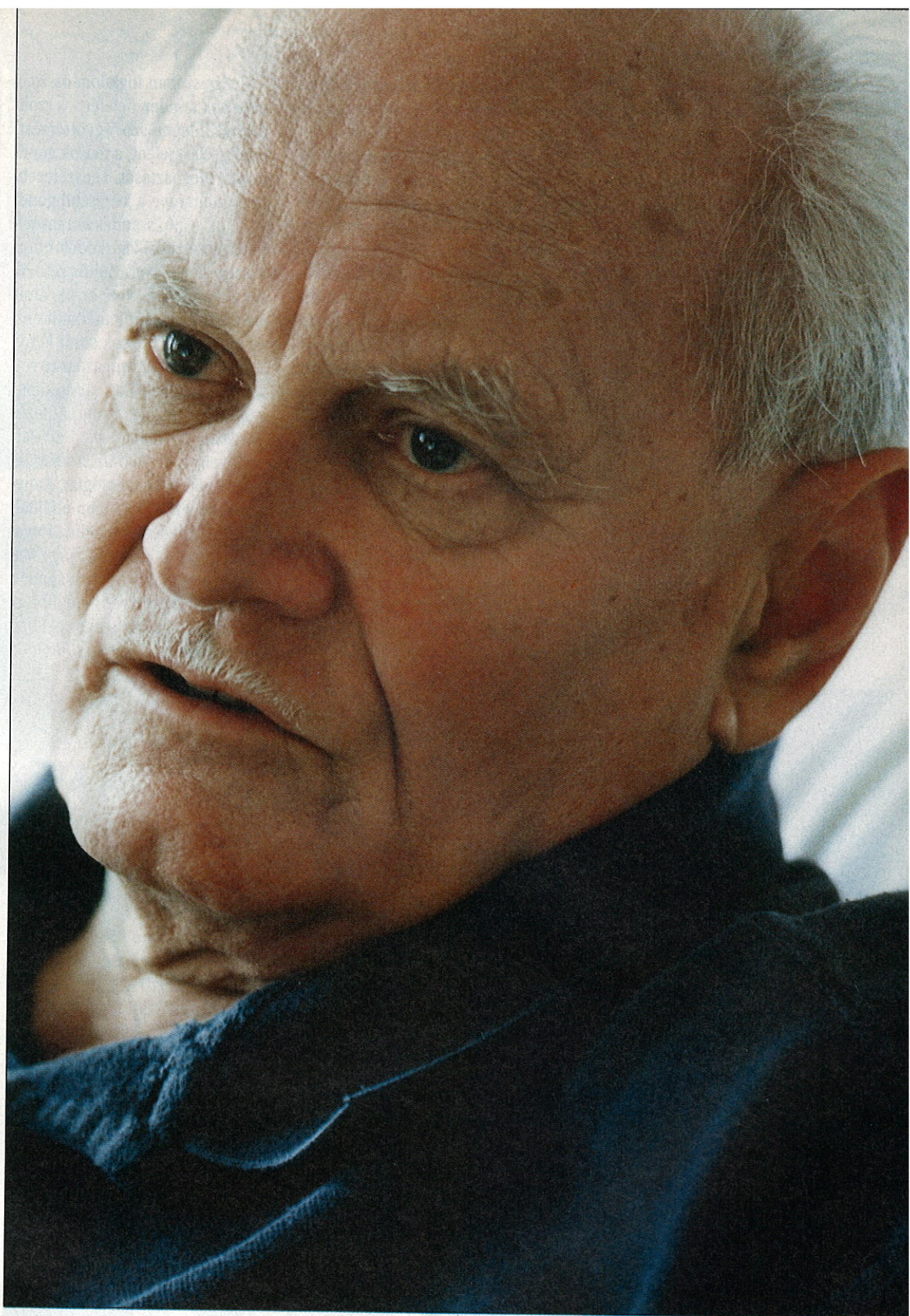
– Nincs. Ez furcsán hangzik, de én azt vallottam: ha az embert a sorsa valamilyen félreérthetetlen feladat elé állítja, azt vállalni kell, félreállnia nem szabad. Ilyet keresni sose kerestem, de mindig, minden helyzetben tettem, amit tenni helyesnek véltem, vállalva a tévedés kockázatát. Esetenként ez veszéllyel is járt, de ez sohasem volt meghatározó számomra. Hogy szükségszerű volt-e minden tettem? Minden szavam? Én mindenképpen annak tekintem a magam erkölcsi parancsa szerint. És megtanultam, hogy a kimondott szóval csak egyvalami veteszkiz erőben, a ki nem mondott szó. A kettőnek a visszhangja majdnem azonos. Esetenként a ki nem mondotté még nagyobb.

– *Melyek voltak a legmeghatározóbb élményei?*

– Az emberré válásomban szerepet játszott a Teleki Pál munkaközösség, tizenhat éves korom körül egyetemista koromig voltaképpen itt alakítottuk ki a kamaszkorból alig kinőve, közösen a magunk világnézetét. Közülünk az idősebbek 1945 után belekerültek a politikába és 1948-ig meghatározó szerepet játszottak az akkori kisgazdapárt centrumaként. Én a párt főtitkára, Kovács Béla mellett titkárokodtam, de Isten nem nekem teremtette a titkári szerepet.

Aztán következtek a hétköznapok: az állástalanság, a mezőgazdasági és az ipari munka. Ha most visszatekintek, a legmeghatározóbb, ami tanulságul szolgált az elnökségem idejére, az ipari munkás létem volt.

A börtönben megtanultam angolul, s ezzel kényeret kaptam a kezembe. Ez távlatot adott, nyugalmat, munkalehetőséget és függetlenséget. Erkölcsi problémákat

EXKLUZÍV

nem vetett fel, mert tisztességes műveket választottam, illetve kaptam fordítani. A legjobban fizető munkákat sosem én kaptam, de a legszebbeket igen. Volt sikerélményem, bőven. Aztán egy író barátom azt mondta: a műfordító olyan író, akinek saját élménye nincsen. Erre én megmérgeződtem. A műfordító olyan író, akinek nagyon is lehet saját élménye. A műfordítással kerestem meg az írásaim árát. Öt-hét évig tartott, amíg egy-egy művem megjelent. Érthető: én azután kezdtem el írni, hogy a börtön-

ből kijöttem. Azt mondanám, mérgemben írtam, ami kikívánczolt belőlem. Szóval íróként a türés és a tiltottság határán éltem. Azt, hogy ez elviselhető volt, a műfordításnak köszönhettem.

– *A Kő a kövön című színdarabjában a Férfi a tárcájából elővesz néhány fényképet, papírlapot és elmond vele húsz évet. A tárgyak a való életben is ennyire jellemezhetnek egy-egy korszakot?*

– Tárgyakkal éveket lehet behatárolni. Én elég fura ember vagyok;

FOTÓ: FÉNER TAMÁS

valószínűleg az életem tehet róla, hogy nem ragadtam bele egy adott korba. Van jó barátom, aki 1945–1948 között él ma is, azt az időt dolgozza fel tudományosan. Több ismerősöm számára 1956 a meghatározó. Azt kell „fényesítenie”; összefüggésbe helyezni, értelmeznie minden emlékét. Lehet, hogy nekem azt a tíz esztendőt kellene „fényesítenem”, amíg elnök voltam. De jobban izgat – ha marad rá vagy két évem –, hogy azt, amit ez alatt a tíz év alatt az országról megtanultam, meg is írjam. A szándék megvan.

De egy könyvről jobb, ha akkor beszélünk, amikor már elkészült, s nem az előtt, vagy miközben megszületik. Remélem, marad annyi önkritikám, hogy megítéljem, érdemes-e – nem megírnom! hanem – nyilvánosságra hoznom.

– *Nemrégiben a múzeumoknak ajándékozta ajándékba ka-*

pott műtárgyait, és letétbe helyezte kitüntetésait. Könnyen lemondott róluk?

– Nézzen körül, ez a lakás be van rendezve. Azt ajándékoztam el, ami közgyűjteménybe kívánkozott. A művészi, tudományos, vagy anyagi értéke miatt. A többi árverezésre kerül, a fogyatékos gyermekek javára. A könyvtáramat át fogom örökíteni a Parlamenti Könyvtárnak. Vannak viszont kedves tárgyaim, ezekhez ragaszkodom, mert valami okból a szívemhez nőttek, s számomra – számunkra értékesek. Némi lyik kellemes emléket idéz. Némi lyikről magam sem tudom, hogy került hozzám. Az egyik kedvencem egy csodálatosan kopott, Dunából kikerült cserépdarab.

– *Mi az az érték, amelyet átmentene a következő századba?*

– Egy szóban foglalom össze, s ebbe sok minden belefér – a szolidaritás. Idegen szó: együttérzést, odafigyelést jelent, a mások gondjainak megosztását. Legszélesebben értelmezve a kevesebb gondal élők segítő szándékát a megélhetés gondjaival küszködők iránt. A szegények iránti dühös részvétet is beleértve. Nos, ez az, amit megtanultam munkanélkülként, és a gyors változások sorát kényszerűen sínylő mezőgazdaság rettenetes bakugrásai, ideológiai bukfcenei között. Pedig a mezőgazdaság elviseli a fagyot, elviseli a jégverést, elviseli az árvizet, de nem viseli el az ideológiát. Kényszerű szemtanúja voltam e fájdalom és rettenetesen nehéz folyamatnak. Az az érzésem, hogy Magyarország falusi lakosságának nincs olyan tagja, aki valahol az utóbbi fél évszázad során sebet ne kapott volna, életében többet is.

Mindent igazságtalanul, és mindezt alkalmazkodni kényszerült.

– *Magánéletében segítette a szolidaritás?*

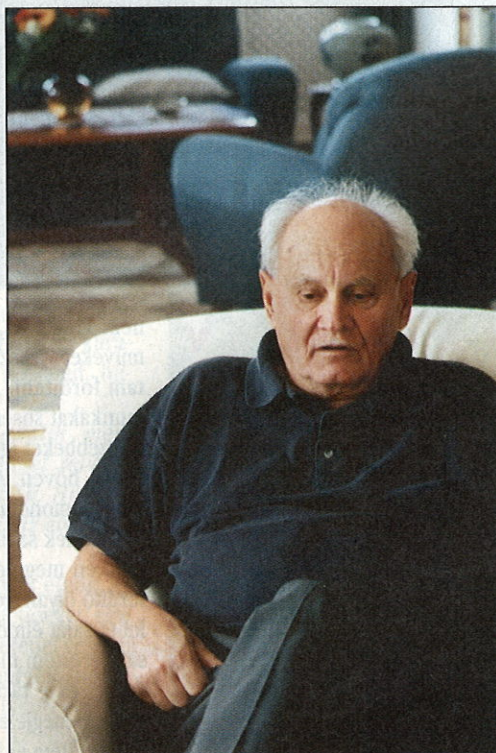
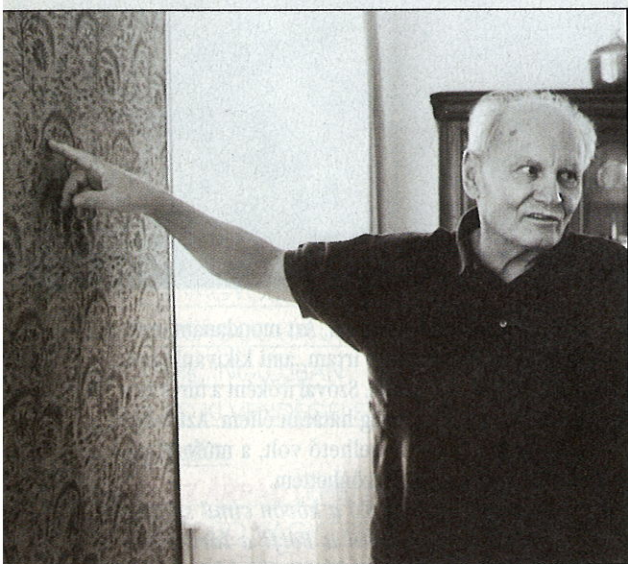
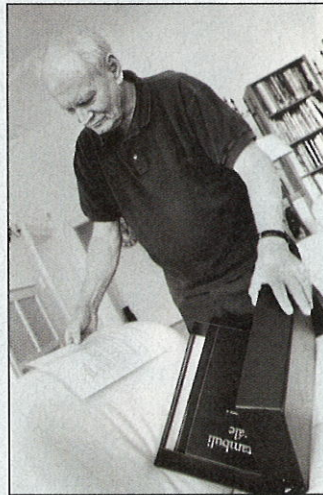
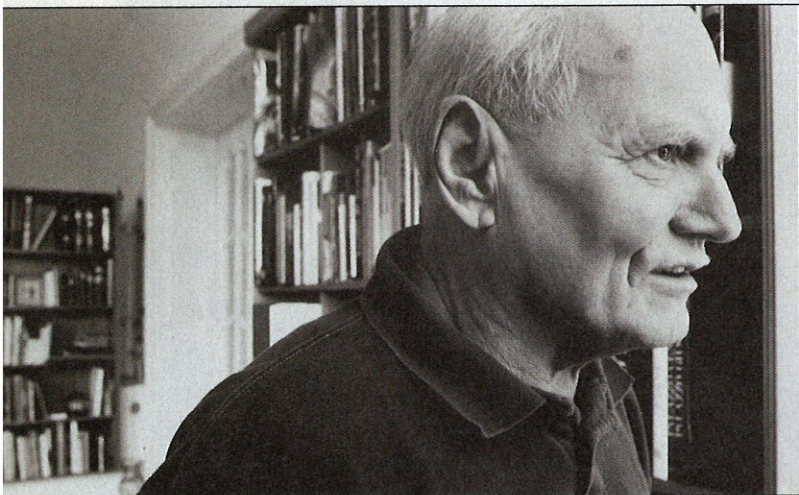
– Nekem óriási szerencsém van. Feleséggel ötvennégy éve élünk együtt jóban-rosszban. Van négy gyerekünk és hat unokánk. Valamennyiükben örömünket leljük, mind egészséges és ép lelkű, és a képességének megfelelően teljesít. Azt az értékrendet, amit mi magunkra nézve kötelezőnek érzünk, magától értetődően viszik tovább. A börtönből arra jöttem haza, hogy ki volt téve az asztalra négy színjelenes bizonyítvány. Meg sem tudom mondani, hogy hat és fél év alatt, amíg én börtönben voltam, ki mindenki segítette a családomat. Valaki mindig fogta a kezüket. A gyerekeim nem kényszerültek a sorsunkból semmit sem letagadni, a tanárok majdnem mind támogatták őket. Következésképpen nálunk, a családban, nem mutatkozott meg a társadalom és a belső kör közötti különbség. Valami módon a gyerekeim mindegyike közösségi munkát végez. S ami engem illet, úgy érzem, jogom van a köztársasági elnökséget is társadalmi tevékenységnek értékelnem.

– *Több mint egy évtizede azt mondta, nem mi csináljuk a kort. Most mi a véleménye?*

– Igen. A kor formál bennünket az összes erényeinkkel és hibáinkkal egyetemben. Érzékelhető, látható mederben sodor minket az ár. Hol felszínre kerülünk, hol vele úszunk, hol alámerülünk, de végső soron az ár szabja meg, hogy merre sodródunk. Ezzel tisztában kell lennünk. Nem szabad azt hinnünk, hogy történelmet csinálunk.

– *Mit gondol, milyen lesz a következő század?*

– Nem tudom: nem mernék húsz esztendőre sem előre jósolni. Magyarország számára az uniós csatlakozás a biztonságot ígéri, de tartok tőle, hogy húsz esztendő múlva Európa sem az lesz, mint amihez holnap csatlakozunk. Hogy a világ merre tart, a „globalizáció” sodorvonalát nem tudjuk előre kicövekelni. Félek, hogy egyre gyengül a társadalom közösségtudata, és robbanásszerűen fokozódik az egyéni siker jelentősége. De hiszem, hogy ha elviselhetetlenné válik a kor hidege, az emberek ösztönösen húzódnak a közösség akolmelegébe. Önként keresik azt a „szárnyékot”, amelynek védelmében megbújhatnak, hogy ne érje őket a szél. ●

A SZÓ EREJE